

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ
ЦІННОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ
ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ»**

Виконала студентка 2 курсу
PO2p-M20z групи
(заочна форма навчання)
спеціальності 013 Початкова освіта
Ковальчук Ольга Вікторівна

Керівник:
Галаманжук Л.Л.,
професор кафедри теорії та методик
дошкільної освіти,
доктор педагогічних наук, професор

Рецензент:
Гудима Н.В.,
доцент кафедри теорії та методик
початкової освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Гуманістичні цінності у світлі педагогічної науки.....	7
1.2. Вікові особливості молодших школярів як об'єкта формування гуманістичних цінностей.....	17
1.3. Формування гуманістичних цінностей у процесі позакласної виховної роботи.....	25
Висновки до I розділу.....	30
РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ.....	32
2.1. Рівень сформованості гуманістичних цінностей у молодших школярів.....	32
2.2. Методика формування гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку в процесі позакласної виховної роботи.....	42
2.3. Оцінка та аналіз дієвості впровадження організаційно-методичного забезпечення формування гуманістичних цінностей.....	51
Висновки до II розділу.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	63
ДОДАТКИ.....	73

ВСТУП

Сучасна людина XXI століття має бути всебічно розвинена, творча, здатна знаходити вихід з будь-якої ситуації, кокурентоспроможна на ринку праці. Тому випускники мають володіти не лише ґрунтовними знаннями з навчальних предметів, а і високим рівнем компетентностей. Нова українська школа визначає одинадцять ключових компетентностей, серед яких важливе місце відводиться соціальним компетентностям, що проявляються гуманістичними цінностями.

Визнання пріоритету морально-духовного розвитку особистості орієнтує виховні системи на пошук шляхів оновлення змісту і технологій виховання. Основним напрямом виховання стає залучення особистості до системи гуманістичних, моральних цінностей, сприяння становленню її сутнісних сил, творчої активності, власного морального життєтворення.

Особливої актуальності проблема виховання гуманістичних цінностей набуває у молодшому шкільному віці, коли в учнів з'являється потреба осмислення навколишньої дійсності.

Ефективна реалізація сучасних цілей навчання, виховання і розвитку передбачає створення сприятливих умов для гармонійного виховання та багатогранного розвитку дітей. Впливати на створення таких умов можуть узгоджені вимоги та дії батьків і педагогів, спільне бажання забезпечити психологічну і соціальну рівновагу дитини для повноцінного розвитку, навчання і виховання.

Аналіз наукових джерел дозволяє стверджувати, що проблема цінностей досить складна й багатоаспектна за своїм змістом. З позиції філософії, соціології до її вивчення звертаються В. Андрущенко, Л. Баєва, В. Бакіров, М.Горлач, В. Кремень, М. Михальченко, Л. Панченко; зарубіжні і вітчизняні психологи (М. Боришевський, Л. Виготський, О. Дробницький, А.Здравомислов, І. Кон, О. Леонтьєв, І. Маноха, М. Рокич та ін.) розглядають процеси перетворення загальнолюдських, культурних, гуманістичних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки людей.

Науковим фундаментом дослідження стали педагогічні ідеї Ш.Амонашвілі, О. Духновича, Я. Коменського, А. Макаренка, М.Стельмаховича, В. Сухомлинського, С. Русової, К. Ушинського, С.Шацького та ін., які сприяють актуалізації гуманізації процесу виховання.

У контексті розв'язання поставленої проблеми викликають інтерес ідеї сучасних представників вітчизняної гуманістичної парадигми виховання, завдяки яким розкриваються мета, зміст, форми і методи підвищення ефективності процесу виховання гуманної особистості в сучасному суспільстві (І. Бех, О. Вишневський, О. Газман, І. Зязюн, О. Киричук, Ю. Мальований, В.Петровський, О. Сухомлинська, О. Яремчик та ін.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-методичного забезпечення формування гуманістичних цінностей молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Теоретично обґрунтувати поняття «гуманістичних цінностей особистості».

2. Визначити вікові молодших школярів у процесі формування гуманістичних цінностей.

3. Розробити та апробувати організаційно-методичне забезпечення спрямоване на організацію процесу позакласної виховної роботи у формуванні гуманістичних цінностей молодших школярів.

4. Експериментально підтвердити організаційно-методичного забезпечення процесу позакласної виховної роботи у формуванні гуманістичних цінностей молодших школярів.

Об'єкт дослідження - процес формування гуманістичних цінностей молодших школярів.

Предмет дослідження – організаційно-методичне забезпечення змісту і форм позакласної виховної роботи у формуванні гуманістичних цінностей молодших школярів.

З метою вирішення окреслених завдань на різних етапах наукового пошуку були використані загальнонаукові **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз філософських, психологічних, педагогічних праць з даного питання для виявлення і обґрунтування концептуальних положень щодо формування гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку, вихідних положень дослідження; *емпіричні*: пряме й опосередковане спостереження з метою виявлення особливостей формування гуманістичних цінностей молодших школярів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний); *методи математичної статистики* для кількісного і якісного аналізу результатів експериментальної роботи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження: розроблено й апробовано організаційно-методичне забезпечення формування гуманістичних цінностей молодших школярів у процесі позакласної виховної роботи, що може використовуватися вчителями початкових класів в освітньому процесі.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження знайшли відображення в доповідях та виступах на науково-практичних конференціях різних рівнів, а також обговорювалися на *засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти, щорічних звітних науково-практичних конференціях* Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2020–2021р.р.).

Публікації. Проблема виховання гуманності у дітей молодшого шкільного віку: психолого-педагогічний аспект *Фахова підготовка вчителя початкової школи в умовах реформування освіти*: колективна монографія за ред. Н.В.Бахмат, Н.В.Гудими. Київ. Міленіум, 2020. С. 65 – 74.

Загальнолюдські цінності у світлі педагогічної науки *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і

аспірантів: у 3-х томах. Кам'янець-Подільський, Т.3. Випуск 20 Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. С. 111-112

Структура магістерської роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми формування гуманістичних цінностей дітей молодшого шкільного віку у процесі позакласної виховної роботи, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-методичного забезпечення формування гуманістичних цінностей дітей молодшого шкільного віку. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. Теоретико-методологічний аналіз наукової літератури свідчить про те, що «цінність» відноситься до найбільш використовуваних понять. Вивчення поняття «цінності» в різних аспектах наукового пошуку дозволило визначити зміст феномену: у філософії (розгляд об'єктивної дійсності і відношення до неї людини; онтологічні корені ціннісної свідомості), в соціології (проблема загально-соціальних регулятивних механізмів, де цінності суспільства розглядаються як складові суспільної свідомості і культури, що виконують по відношенню до особистості нормативні функції), у психології (сфера дослідження соціалізації індивіда, його адаптації до групових норм і вимог; вивчення вищих мотиваційних структур життєдіяльності). Виявлено, що за своєю сутністю цінності завжди соціально значущі, що передбачає розуміння їх як еталонів (конкретних норм і стандартів) та ідеалів, які виступають регуляторами відносин між суспільством та особою, людини з іншими людьми, надаючи цим стосункам цілеспрямованості, слугуючи основою мотивації діяльності і поведінки особистості.

З'ясовано, що особливе місце в ієрархії вироблених людством базових суспільних цінностей посідають гуманістичні цінності, які характеризують індивідуальну культуру особистості та рівень її вихованості. Мірою прояву гуманістичних цінностей можна вважати дотримання норм і принципів альтруїстичного характеру; визнання потреб і інтересів іншої людини і поваги до

її гідності; здатність до духовного самооновлення і морального звеличення; терпимість і толерантність до поглядів інших людей тощо.

Аналіз психолого-педагогічних положень дозволив встановити співвідношення змісту категорій «цінності», «ціннісні орієнтації», «гуманізм», «гуманність», «гуманний», «гуманістичне виховання», «гуманістичні цінності», «гуманістичні якості» і запропонувати авторське визначення: *гуманістичні цінності - це система світоглядних орієнтацій особистості, що включає уявлення, переконання, норми та принципи суспільно схвалювальної поведінки.*

На основі проведених наукових узагальнень було виокремлено блок *гуманістичних цінностей*, які відносяться до вічних гуманістичних цінностей: *добропорядність; великодушність; взаємодопомога; товарицькість; готовність прийти на допомогу; дружелюбність; самовідданість; взаєморозуміння; чесність; доброта; чуйність; співпереживання; щирість; гідність; м'якосердість; порядність; небайдужість; милосердя; доброзичливість; співчуття; людяність.*

2. Для з'ясування психологічних механізмів і дидактичних умов формування гуманістичних цінностей учнів молодших класів виявлено, що молодший шкільний вік є найбільш сензитивним періодом у житті дитини і характеризується низкою новоутворень: інтенсивним розвитком процесів пізнавальної сфери (сприйняття, уваги, уяви, пам'яті, мислення, збагачення емоційно-вольової сфери); формуванням волі, вольових рис характеру (цілеспрямованості, організованості, стриманості, дисциплінованості, наполегливості, вимогливості до себе та інших); появою особливої вольової дії - вчинку, орієнтованого на інтереси оточуючих людей; збагаченням досвіду соціальної поведінки дитини молодшого шкільного віку, появою перших стійких ціннісних орієнтацій, розвитком моральних, інтелектуальних, естетичних почуттів; свідомість досягає певного рівня розвитку для сприйняття гуманістичного аспекту людських взаємовідносин, емоційного ставлення до оточуючих людей; формується моральна самооцінка, яка дозволяє контролювати

власну діяльність, поведінку згідно нормативно-моральних гуманних норм суспільства; формуються альтруїстичні прояви тощо. Домінуючою системою відносин в цьому віці стає система «учень-учитель».

Визначено, що *гуманістичні цінності молодшого школяра - це система уявлень, понять, норм та принципів суспільно схвальної поведінки, система світоглядних орієнтацій дитини молодшого шкільного віку, якішим проявом, складовими яких є доброта, співчуття, дружелюбність, справедливість, милосердя, турбота, чуйність, терпимість і толерантність до поглядів інших людей, співпереживання, своєчасна допомога, доброзичливість тощо.*

3. На констатувальному етапі педагогічного експерименту проведено діагностику сформованості гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку. Визначено комплекс *методів* (цілеспрямовані спостереження, індивідуальні та групові бесіди з учнями за текстами творів; гра; анкетування, бесіди, інтерв'ювання, тестування педагогів, батьків, учнів) і *методик дослідження* (на визначення морально-гуманістичної спрямованості особистості Н. Щуркової; на визначення ціннісного ставлення батьків, педагогів, молодших школярів до людей, до себе С. Петрової; методика Б. Бітінаса, спрямована на корекцію процесу виховання; М. Шиловой - на виявлення рівня сформованості гуманістичних цінностей і якостей), які допомогли виявити реальний стан готовності вчителів початкових класів до роботи з батьками; стан готовності батьків до взаємодії зі школою; розуміння гуманістичних цінностей дітьми молодшого шкільного віку.

На основі аналізу наукової літератури, отриманих даних опитування педагогів, батьків, визначення реального стану розуміння гуманістичних цінностей дітьми молодшого шкільного віку виокремлено та обґрунтовано критерії сформованості гуманістичних цінностей молодших школярів (*когнітивний, емоційний, поведінковий*) та їх показники.

Визначено *рівні* сформованості гуманістичних цінностей у дітей молодшого шкільного віку - *високий, середній, низький*. Для визначення рівня

сформованості гуманістичних цінностей у молодших школярів за кожним із критеріїв розроблено та впроваджено методику діагностики сформованості гуманістичних цінностей. Констатувальний етап експериментальної роботи засвідчив перевагу низького і середнього рівнів сформованості компонентів гуманістичних цінностей відповідно до визначених критеріїв і показників.

4. На *формульованому етапі експерименту* розкрито сутність запропонованого організаційно-методичного забезпечення формування гуманістичних цінностей дітей молодшого шкільного віку, що представлено авторським комплексом форм і методів виховної позанавчальної роботи.

Експериментальне дослідження підтвердило ефективність розробленої, обґрунтованої методики взаємодії сім'ї і школи у формуванні гуманістичних цінностей дітей молодшого шкільного віку і дозволило виявити ефективні форми та методи взаємодії сім'ї і школи у цьому процесі.

Результативність дії організаційно-методичного забезпечення підтвердив прогностований якісний аналіз одержаних результатів. Встановлено, що після формульованого експерименту в ЕГ помітно збільшилась кількість молодших школярів з високим рівнем сформованості гуманістичних цінностей у порівнянні з даними констатувального експерименту: за когнітивним критерієм – від 14% змістилися до 23%, за емоційним критерієм від 27% змістилися до 65%; за поведінковим критерієм від 18% змістилися до 56%.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова І. Н. Психологічна готовність до школи в контексті проблеми адаптації *Початкова школа*. – 1999. - № 1. – С. 61–63.
2. Алексєєнко Т. Ф. Умови позитивної соціалізації дитини у сім'ї // *Діти-Батьки-Сім'я*: Випуск 3. – К.: Науковий світ, 2005. – 37с.
3. Ананьев Б. Г. Психология и проблемы человекознания / Б. Г. Ананьев. – М.: Изд-во «Ин-т проект. психологии», Воронеж: НПО «МОДЕК», 1996. – 312 с.
4. Андрущенко В. П., Андрущенко Т. В., Антонечко В. Г., Бакіров В. С., Балабанова Г.П. Філософський словник соціальних термінів (заг. ред.). - 3 вид., доп. - К.; Х. : Видавництво «Р. И. Ф.», 2005. – 672 с.
5. Анисимов С. Ф. Мораль и поведение / С. Ф. Анисимов. - М. : Мысль, 1999. - 142 с.
6. Байматова М. С. Культура диалогического взаимодействия как педагогическая цель Современное лицейское образование: цели, содержание, технологи: Материалы педагогических чтений «Лицей: ценности современного образования». – Волгоград, 24-25 апреля, 2001.: В 2 ч. / Под ред. В. В. Зайцева, Н. М. Борытко, А. Н. Кузибецкого. – Ч.1. – Волгоград: Изд-во ВГИПКРО, 2002. – С. 37-39.
7. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України ; Всеукраїнська громадська організація "Асоціація гуманістичної психології". — Вид 2-ге, доп. — Житомир : Волинь, 2008. — 232 с.
8. Балл Г.О. Методологічні засади гуманізації (особистісної орієнтації) професійної діяльності та підготовки до неї Психологія праці та професійної підготовки особистості: навч. посіб. / За ред. П. С. Перепелиці, В.В.Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – С. 5-25.

9. Балл Г. О. Особистісна свобода і гуманізація освіти / Г. О. Балл // Практична психологія та соціальна робота. – 2001. - №1. – С. 3.
10. Балл Г. О. Психология в рациогуманистической перспективе: Избранные работы / Г. О. Балл. – К.: Основа, 2006. – 408 с.
11. Байматова М. С. Культура диалогического взаимодействия как педагогическая цель // Современное образование: цели, содержание, технологии: Материалы педагогических чтений. – Волгоград, 24-25 апреля, 2001 год: В 2 ч. / Под ред. В. В. Зайцева, Н. М. Борытко, А. Н. Кузибецкого. – Волгоград: Изд-во ВГИПКРО, 2002. – С. 7-39.
12. Бех І. Д. Гуманізм у вихованні підростаючої особистості / І. Д. Бех // Рідна школа. - 1995. - № 9. - С. 23-26.
13. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124 – 129.
14. Бех І. Д. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи / І. Бех, Н. Ганнусенко // Українське релігієзнавство. – 2005. – С. 265–281.
15. Бех І. Д. Особистісно-орієнтований виховний процес – сходження до людяності / І. Д. Бех // Розвиток педагогічної і психологічної науки в Україні 1992-2002: Зб. наук. праць до 10-річчя АПН України. – Харків : «ОВС». – 2002. – С. 69-83.
16. Бех І. Д. Педагогіка успіху: виховні втрати та їх подолання / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2004. - № 4.- С. 5 – 16.
17. Бех І. Д. Проблема методів виховання у сучасній школі / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. - 1996. - №4. - С. 136 - 140.
18. Битинас Б. П. Структура процесса воспитания: методологический аспект / Б. П. Битинас. – Каунас: Швиеса, 1984. – 169 с.
19. Білоусова В. О. Етика взаємин у шкільному колективі / В.О.Білоусова. - К.: Знання, 1984. - 47 с.

20. Богуславский М. В. Генезис гуманистической парадигмы образования в педагогике начала XX века / М. В. Богуславский // Педагогика. – 2000.- № 4. – С. 63-69.
21. Бодалев А. А. Психологические условия гуманизации педагогического общения / А. А. Бодалев // Советская педагогика. – 1990. - №12. – С. 65-71.
22. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И.Божович. – М. : Просвещение, 1981. – 468 с.
23. Божович Л. И. Сознательно управлять своим поведением: Воспитание воли в младшем школьном возрасте / Л. И. Божович // Семья и школа. – 1981. – №3. – С. 28- 31.
24. Бондаревская Е. Н. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е. Н. Бондаревская // Педагогика.- 1997.- № 4. - С. 2 - 7.
25. Бондаренко Г. І. Формування загальнолюдських моральних цінностей старшокласників у процесі вивчення української літератури: дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Г. І. Бондаренко // Слов'янський держ. педагогічний ун-т. - Слов'янськ, 2004. - 228 арк.
26. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості – громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. - №1. – С. 144-150.
27. Бороноев А. О. Предисловие // Тугаринов В. Н. Избранные философские труды. - Л.: Издательство Ленинградского университета, 1988. - С. 3-9.
28. Бугаєць Н. А. Теорія і практика взаємодії сім'ї та школи / Н.А.Бугаєць, І. М. Трубавіна. – Х. : ХДПУ, 2001. – 102 с.
29. Буева Л. П. Человек как высшая ценность и главное богатство общества. Человек в системе наук / Л. П. Буева. – М. : Наука, 1989. –502с.
30. Бутківська Т. В. Цінності від учителя до учня // Початкова школа. – 1997. - № 2. - С. 21-30.

31. Велитченко Л. К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу / Л. К. Велитченко. – О.: ПНЦ АПН України, 2005. – 302с.

32. Вершинина Е. М. Непрерывное воспитание и гуманизация в системе образования – суть социально-экономического и духовного возрождения общества: Концепция / Е. М. Вершинин. – Х.: Регион-информ, 2004. – 430 с.

33. Выготский Л. С. Собр. соч.: в 6 т. Т. 2. Проблемы общей психологии / Под. ред. В. В. Давыдова / Л. С. Выготский. – М.: Политиздат, 1982. – 450 с.

34. Виховання громадянина: Сутність громадянського виховання / П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька // Шкільна бібліотека. - 2003. - № 8. - С. 3-19.

35. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2001 року. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2002. – 144 с.

36. Вишневський О. І. Гуманізація шкільного життя / О. І. Вишневський // Рад. школа. – 1990. – №1. - С. 41–46.

37. Вишневський О. І. Концепція демократизації українського виховання / О. І. Вишневський // Концепція демократизації та реформування освіти в Україні. – К.: Школяр, 1997. – С. 78–122.

38. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: навч. посібник. - Вид. 3-тє, доопрац. і доп. / О. І. Вишневський. - К. : Знання, 2008. – 566 с.

39. Власенко О. М. Проблема формування моральних цінностей майбутніх учителів / О. М. Власенко // Освіта Донбасу. – 2004. – № 3-4. – С. 87-93.

40. Галузинський В. М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся / В. М. Галузинський. - К.: Рад. школа, 1982. - 136 с.

41. Генік М. С. Формування морально-етичних цінностей молодших школярів засобами українського народознавства: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Генік Марія Степанівна; Ін-т пробл. виховання АПН України. - К., 2008. – 216 с.

42. Годлевська А. І. Роль сім'ї у формуванні ціннісних орієнтацій молоді / А. І. Годлевська // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Випуск 61. Серія: Педагогічні науки. – Чернігів, 2009. – С. 50-54.

43. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація / С. У. Гончаренко // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Видавництво «Віпол», 2000. – С. 81-107.

44. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С.У.Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 370 с.

45. Грива О. А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища / О. А. Грива. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2005. – 228 с.

46. Грошовенко О. П. Формування у молодших школярів дбайливого ставлення до природи у позаурочній виховній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Грошовенко Ольга Петрівна // Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. - Вінниця : 2007. – 246с.

47. Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості. (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді): Зб. наук. пр. Книга 2 / АПН України; Інститут проблем виховання / О. В. Сухомлинська (ред. кол.). — К. : ВіРА Інсайт, 2001. - 336с.

48. Гуменюк Г. Національна самосвідомість школярів та перспективи її розвитку / Г. Гуменюк // Рідна школа. – 1999. - № 2. – С. 59-61.

49. Гуревич К. М. Индивидуально-психологические особенности школьников / К. М. Гуревич. - М.: Знание, 1988. - 79 с.

50. Гусейнов А. А. Античная этика / А. А. Гусейнов. – М.: Гардарики, 2004. – 270 с.

51. Данилевська О.М., Пометун О.І. Етика: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К. : Генеза, 2006. – 321 с.

52. Демков М. И. История русской педагогики. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1998. – Ч. 2. – 344 с.

53. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі: науково-методичний посібник / Т.Д.Дем'янюк. – Суми : ТОВ Видавництво «Антей», 2006. – 384 с.

54. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття): зб. між. док. та норм.-прав. актів України з питань соц.-прав. захисту дітей / упоряд. та голов. ред. С. Р. Станік. – 2-ге вид., допов. – К. : М-во юстиції України, 2001. – 448 с.

55. Десятник К. В. Взаємодія сім'ї і школи у вихованні духовності молодших школярів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / К. В. Десятник // Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. - Луцьк, 2012. - 254 с.

56. Діалогічна взаємодія у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи / В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, А. Г. Волинець, Г. В. Згурський, О. В. Киричук. – К. : Либідь, 1997. – 318 с.

57. Дробницький О. Моральная философия / О. Дробницький. – М. : Гардарики, 2002. - 523с.

58. Дружинин В. Н. Психология семьи. – М. : КСП, 1996. – 239 с.

59. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навчальний посібник / Т. В. Дуткевич. - К. : Центр учбової літератури, 2012. - 424 с.

60. Духнович О. В. Вибрані твори / І. М. Різак (ред. кол.), Д. М. Федак (упоряд., вступ. ст., підгот. текстів та прим.). - Ужгород : ВАТ «Видавництво «Закарпаття»», 2003. - 566 с.

61. Духовні основи спілкування дитини і дорослого у концепції В. Сухомлинського: дидактичний аспект/ Л. Вовк, В. Вихрущ // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: педагогіка . – Тернопіль, 2002. – Вип. 5. – С. 184–188.

62. Духовні потреби дітей України. Монографія / [за заг. ред. Ж. В. Петрочко]. – К. : Видавничий дім «Калита», 2005. – 108 с.

63. Дьяур Г. Теоретичні підходи до обґрунтування цінностей сучасного українського виховання / Галина Дьяур // Рідна школа. – 2006. – № 7. – С. 22 – 25.

64. Елкінз Д. Психотерапія і духовність: на шляху до теорії душі // Гуманістична психологія: Антологія в 3-х т. Т. 3 / За ред. Р. Трача і Г. Балла. - К., 2005. – 459 с.

65. Эльконин Д. Б., Давыдов В. В. Вопросы психологии учебной деятельности младших школьников. Академия педагогических наук РСФСР / Д. Б. Эльконин., В. В. Давыдов. - М.: Педагогика, 1986.- 339 с.

66. Етика: Навч. посіб. / В. О. Лозовий, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін.; За ред. проф. В.О. Лозового. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 224 с.

67. Жирська Г. Я. Формування гуманістичних цінностей у старшокласників у позаурочній діяльності: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г. Я. Жирська // АПН України, Інститут педагогіки. - К., 1993. - 23 с.

68. Загвязинский В. И. Идеал, гармония и реальность в системе гуманистического воспитания / В. Загвязинский, Ш. Амонашвили, А. Закирова // Педагогика. – 2002. - №9. – С. 3-10.

69. Закон України «Про освіту». – К. : МО України, вид-во «Генеза», 1996. – 36 с.

70. Захаренко С. О., Орлова Н. В. Деякі поради щодо формування в учнів загальнолюдських цінностей (За матеріалами Сахнівської середньої школи Корсунь-Шевченківського району Черкаської області): навч. посіб. / [упоряд.: С. О. Захаренко, Н. В. Орлова]. – Черкаси: Вид. від. ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 288 с.

71. Захарова А. В., Боцманова М. Е. Как формировать самооценку школьника / А. В. Захарова, М. Е. Боцманова // Начальная школа. – 1992. – №3. – С. 58 - 65.

72. Захарова А. В. Психология формирования самооценки / А.В. Захарова. – Минск, 1993. - 137 с.

73. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 1997. – 304 с.

74. Кириченко В. Виховний простір як результат становлення та ресурс розвитку виховної системи навчального закладу / В. Кириченко // Управління освітою. - №2 (19). - 2008. – С. 39-45.

75. Киричок В. А. Теоретичний аспект формування гуманістичних цінностей молодших школярів у сучасних умовах // Теоретико-методологічні проблеми розвитку особистості в системі неперервної освіти: Матеріали семінару АПН України 16 грудня 2004 р. / За ред. акад. С. Д. Максименка. – К., 2005. – С. 234-238.

76. Киричок В.А. Виховання гуманістичних цінностей молодших школярів: актуалізація педагогічних ідей В. О. Сухомлинського // www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/.../164-169.pdf.

77. Киричук О. В. Ментальність: сутність, функції, генеза // Тези доповідей. Конференція: Духовність. Ментальність. Саморозвиток особистості / О. В. Киричук. - Київ-Луцьк, 1994. - Ч. 1. – С. 11-12.

78. Киричук О.В. Рівні суб'єктивності та індикатори духовності людини / О. В. Киричук, З. С. Карпенко // Педагогіка і психологія. – 1995. - №3. – С. 3-12.

79. Киричук О.В., Роменець В. А., Кириленко Т. С., Маноха І. П., Пискун В. М. Основи психології: Підручник для студ. вищих навч. закл. (заг. ред.) / О.В. Киричук, В. А. Роменець (заг. ред.). - 6 вид., стер. - К.: Либідь, 2006. – 632 с.

80. Кіян О. І. Батьківсько-вчительська взаємодія як чинник морально-духовного виховання молодших підлітків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / О.І.Кіян. – К.: 2010. - 20 с.

81. Клименюк Н. В. Гуманізм як система загальнолюдських цінностей (історичний аспект). - www.intkonf.org

82. Коберник О. М., Мотрич Л. К. Співпраця вчителя з батьками: Навч.-метод. посібн. / О. М. Коберник, Л. К. Мотрич. – К.: Наук. світ, 2002. – 133 с.

83. Коберник О.М. Управління виховним процесом у загальноосвітньому навчальному закладі : монографія / О. М. Коберник. – К.: Наук. світ, 2003. – 228с.
84. Кравченко Т.В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи: Монографія / Тамара Володимирівна Кравченко. – К.: Фенікс, 2009. – 416 с.
85. Кузнєцова О. А. Педагогічні умови формування моральної поведінки молодших школярів / О. А. Кузнєцова. – Миколаїв: Вид-во «ЛПОН», 2004. – 154 с.
86. Кузьмин Н. В. Методы системного педагогического исследования : [учеб.-метод. пособ.] / Кузьмина Н. В. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1980. – 172 с.
87. Лавроненко О. М. Виховання в учнів початкових класів гуманістичних цінностей у позаурочній діяльності: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. М. Лавроненко // Ін-т пробл. виховання АПН України. - К., 2008. - 256 арк.
88. Макаренко А.С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей.-К.: Рад. школа, 1982.- 427 с.
89. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів: теорія та технологія / О. В. Матвієнко. – К.: ВД «Стилос», 2006. – 543с.
90. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с.
91. Національна програма виховання учнів 1 – 12 класів (проект) // Виховна робота в школі. – 2008. – №3. – С. 26 – 46.
92. Невмержицький О. А. Співпраця з батьками: посібник / О. А. Невмержицький. – К.: «Гнозис», 2005. – 265 с.
93. Неприцька О. Я. К. Д. Ушинський про сімейне виховання: (вибрані матеріали із творів) Обдарована дитина: наук. - практ. освітньо-попул. журн. для педагогів, батьків та дітей. – К.: СОЦИС, 2002. - №6. – С. 24 – 28.
94. Никоненко О. П., Ярослав Н. С. Психологія молодшого шкільного віку: навчально-методичний посібник / О. П. Никоненко, Н. С. Ярослав. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2000. – 31 с.

95. Організація роботи з батьками / Автор та упоряд.: Юзефик Л. О., Кулина Н. М. – Тернопіль: Астон, 2008. – 264с.

96. Оржеховська В. М., Кириченко В. І., Ковганич Г. Г. Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі: Навч.- практико орієнтов. посібник. – Х.: Вид-во «Точка», 2007. – 192 с.

97. Пащенко Д. І. Генезис гуманістичних ідей у педагогіці / Д.І. Пащенко. – К.: Наук. Світ, 2001. – 278 с.

98. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасека О. В. Вікова психологія. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 376 с.

99. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В., Булах І. С., Зелінська Т. М. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. - Вид. 2-ге, доп. - К. : Каравела, 2007. - 400 с.

100. Сухомлинський В. О. Слово для батьків. – К.: Рад. школа, 1984. – 254 с.

101. Тарасенко Г. С. Дивосвіт. Технологія естетико-екологічного виховання. 2 вид., із змін. – К.: Рута, 2000. – 208 с.

102. Штанько В. І., Тіхонова Л. А., Ковальов В. О., Чорна Н. В., Омельченко В. В., Заздравнова О. І. Ціннісні орієнтації молоді в умовах глобалізації та інформатизації соціуму: монографія / Харківський національний ун-т радіоелектроніки. - Х. : ХНУРЕ, 2009. - 164с.